

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1883.   Andra Kammaren.   N:o 54.

Torsdagen den 24 Maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de i Kammarens sammanträde den 17 innevarande Maj förda protokoll, äfvensom protokollsutdrag rörande Kammarens under den 16, 17, 18, 19, 21, 22 och 23 i samma månad fattade beslut.

§ 2.

Föredrogs Lag-Utskottets Utlåtande N:o 43, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förändrad lydelse af 30 och 148 §§ i Strafflagen för krigsmakten den 7 Oktober 1881, dels ock enskild motion om ändring i punkterna 20 och 21 i 148 § af nämnda lag.

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.*

Kongl. Maj:ts berörda förordningsförslag var så lydande:

“Förordning angående förändrad lydelse af 30 och 148 §§ Strafflagen för krigsmakten den 7 Oktober 1881.

Härigenom förordnas, att 30 och 148 §§ Strafflagen för krigsmakten den 7 Oktober 1881 skola erhålla följande förändrade lydelse:

§ 30.

Hvad i allmän lag finnes stadgad om delaktighet i brott, om sammanträffande af brott, om förening eller förändring af straff, om återfall i brott och om särskilda grunder, som utesluta, minska eller upphäfva straffbarhet, lände till efterrättelse vid tillämpning af denna lag, likväl med iakttagande af de ytterligare eller skiljaktiga stadganden, som deri förekomma.

I fråga om skadestånd gälle ock allmän lag. Har krigsman, som under utöfvande af befäl å kronans fartyg är ansvarig för dess säkerhet, vid fartygets manövrering eller navigering begått förseelse, som i 144 § sägs, vare dock, der han ej varder dömd till svårare

Om ändring i strafflagen för krigsmakten.
(Forts.)

straff än disciplinstraff, icke skyldig att gälda skada eller kostnad, som genom förseelsen tillskyndats kronan.

§ 148.

Till disciplinmål räknas de mål, som angå öfverträdelser af denna lag, då de efter samma lags nedannämnda rum kunna försonas med disciplinstraff, nemligen:

- 1) gemenskap med fienden, efter 56 §;
- 2) rymningsbrott, delaktighet deri eller stämpling dertill, efter 62, 64, 66, 67 och 69 §§;
- 3) olofligt undanhållande från krigstjensten, efter 68 §;
- 4) underlåtenhet att uppenbara stämpling till uppror, efter 78 §;
- 5) sådana i 80 § omförmälda handlingar, hvaraf uppror eller upplopp lätt kan föranledas, efter samma lagrum;
- 6) otillåtna sammankomster, efter 81, 82 och 83 §§;
- 7) vägran eller underlåtenhet att fullgöra förmans befallning, efter 84, 85 och 87 §§;
- 8) underlåtenhet att efterkomma öfverordnad krigsmans föreskrifter, efter 86 §;
- 9) våld, hot eller förolämpning, hvarom förmåles i 90, 91, 97, 98 och 100 §§; dock att dessa mål ej må utan den förorättades uttryckliga medgifvande behandlas såsom disciplinmål;
- 10) ohörsamhet eller uppstudsighet emot skildtvakt, annan vakt, patrull eller annan för bevakning eller ordningens upprätthållande utställd eller utsänd truppfdelning, efter 94 och 95 §§;
- 11) oljud, oväsen eller annan förargelse, fylleri, opålitlighet och oanständigt uppförande samt vanvård af den aktning, som krigsman bör af annan ega, efter 102 §;
- 12) krigsbytes tagande utan lof, efter 103 §;
- 13) oförsigtigt omgående med eld, efter 109 och 110 §§;
- 14) obehörigt nyttjande af kronans egendom, efter 111 §;
- 15) oloflig försäljning, pantsättning eller annan förskingring, förstörande eller skadande af bevarings- eller beklädnadspersedlar, ammunition, tjenstehäst eller dess mundering eller foder, eller hvad annat som till utrustning hörer, samt de flera förbrytelser, som omförmåles i 112 §, efter samma lagrum;
- 16) åtgärd af förman, som hörer till manskapet, hvarigenom underlydande förmås till sammanskott, utgift, kostnad eller obehörigt arbete, efter 125 §; så ock emottagande af sådant utaf underlydande då det bjudes såsom af fri vilja, efter samma lagrum;
- 17) befälhafvares försök att vid mönstring dölja befintlig brist i vapen eller annat, som hörer till rustning eller mundering, efter 129 §;
- 18) obehörigt öfvergifvande af eller försummelse på post, efter 140 och 141 §§;
- 19) dubbel legotagning eller delaktighet deri, efter 142 §;
- 20) vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjensten, efter 144 §, der ej genom förseelsen uppkommit skada eller kost-

nad, från hvars ersättande befrielse kan, enligt hvad i 30 § sägs, ega rum; samt

21) vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i embetet af den, som utan att vara krigsman lyder under denna lag, efter 146 §.“

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(FORTS)*

I en med anledning af Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition inom Första Kammaren afgifven motion (N:o 33) hade Herr *W. Lindahl* föreslagit, att Riksdagen ville för sin del besluta, att punkterna 20 och 21 i 148 § af Strafflagen för krigsmakten den 7 Oktober 1881 måtte erhålla följande förändrade lydelse:

“20) vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjensten efter 144 §, der icke genom förseelsen uppkommit skada eller kostnad;

21) vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i embetet af den, som utan att vara krigsman lyder under denna lag, efter 146 §, der icke genom förseelsen skada eller kostnad uppkommit.“

Utskottet hade hemställt:

1) att Kongl. Maj:ts föreliggande proposition måtte af Riksdagen antagas; men

2) att Riksdagen icke måtte bifalla Herr Lindahls i ämnet afgifna motion.

Vid utlåtandet voro reservationer fogade dels af Herr *Forssell*, dels af Grefve *Mörner*, dels ock af Herr *Magnus Jonsson*.

Sedan Utskottets hemställan i *punkten 1* blifvit uppläst, anförde

Herr Magnus Jonsson: Såsom synes, har jag icke kunnat vara med om Utskottets tillstyrkande, utan låtit anteckna mig såsom reservant i frågan. Jag reserverade mig utan att dock närmare angifva min ställning, emedan jag stod i tveksamhet huruvida jag skulle instämma med Hofrättsrådet Forssell eller yrka rent afslag. Efter närmare begrundande har jag trott mig finna det vara rättsenligast att yrka afslag å den gjorda hemställan. Jag kan icke finna det skäligt, att lemna en sådan eftergift åt officerare på kronans fartyg, som här är ifrågasatt. Man vet, att stora förluster en och annan gång inträffat. Skulle nu genom den bestämmelse, som är ämnad att inflyta uti 30 § i strafflagen för krigsmakten, för alla skador och kostnader, som tillskyndats kronan genom sådana förseelser, hvilka i 20 mom. 148 § finnas uppräknade, eller vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjensten, krigsmannen dock befrias från skadestånd, vore detta enligt mitt förmenande icke med rättvisa och billighet öfverensstämmande. Och då samma ersättningskyldighet åligger kofferdiskeppare som officerare i Kongl. flottan, kan jag icke se annat, än att man bör bibehålla de lagstadganden, som förut finnas i ifrågavarande afseende. Jag har trott mig finna att derest dessa förseelser varit af mindre svår beskaffenhet och när anledning ansetts förefinnas till att Riksdagen bort eftergifva de ådömda skadeersättningarne, så har icke Kongl. Maj:t uraktlåtit att derom göra fram-

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.*
(Forts.)

ställning till Riksdagen; och mig veterligt har icke heller Riksdagen annat än bifallit sådana Kongl. Maj:ts framställningar. När så har skett och då genom detta förslag lagen icke kan träffa alla lika, enligt hvad en motionär i Första Kammaren visat, så anser han nödigt att den föreslagna förändringen erhåller en större omfattning, på det att lagen må åt alla lemna samma skydd; men då icke sådant här skett, så kan jag icke finna skäligt att bifalla den föreslagna lagförändringen. Jag vill dock säga, att, när jag så handlar, gör jag det icke af afvoghet mot regeringen eller det statsråd, som framlagt lagen; jag gör det icke heller af afvoghet mot befälhafvarne på kronans fartyg, utan på det att de, liksom alla andra, icke må begagna sig af något slags öfversitteri, utan iakttaga laga former och instruktioner, dem af Kongl. Maj:t meddelade. Detta kan jag icke finna annat än vara fotadt på rättvisa grunder, ty är en sådan befälhafvare oförståndig, bör han fritagas från ett sådant uppdrag. Är han oskicklig, då bör han veta undandraga sig sjelf och är han åter vårdslös eller försunlig, då hemställer jag, hvad man har för skäl att eftergifva ansvar. Det skulle ju kunna inträffa, att, om man gör en sådan förändring, som är satt i fråga, en sjöofficer skulle lägga sig mindre vinn om att styra babord eller styrbord hän, då han möter en roddbåt eller seglare, utan låta det gå huru det vill mot den mötande. Jag tror att detta icke är med full rättvisa förenligt och på den grund är det jag yrkar afslag på hela lagförslaget. Jag tror att, då sjöförvarsfrågan blir löst, man kan komma med ett förslag i samma syfte och då intaga de bestämmelser, som af en motionär i Första Kammaren påyrkats, så att sjöofficerare må blifva likställda med andra befälhafvare å kofferdfartyg i fråga om ersättningsskyldighet inför lag.

Jag yrkar således afslag.

Chefen för Justitiedepartementet Herr Statsrådet von Steyern: Det har förvånat mig, att bland motståndarne till detta förslag finna särskildt Herr Magnus Jonsson. När en ungefärligen dylik fråga förhandlades sista året i Kammaren — det föreslogs nemligen då att aflåta skrifvelse till Kongl. Maj:t om en sådan lagförändring, att Kongl. Maj:t skulle i vissa fall bestämma huruvida kronans rätt till ersättning af befälhafvare å kronans fartyg skall göras gällande — yttrade sig Kammarens vice Talman bland annat sålunda:

Vid många föregående tillfällen har här i Kammaren uppmärksamheten fästs derpå att, då det är fråga om aflåtande af en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, man bör noga se till hvad i denna skrifvelse inlägges och tänka på att man måste taga konsekvenserna deraf, i händelse Kongl. Maj:t för Riksdagen framlägger ett förslag i samma rigtning som Riksdagens i skrifvelsen uttalade önskan. För min del kan jag icke annat än finna detta vara alldeles riktigt, liksom jag anser det ega sin tillämplighet äfven i förevarande fall. Det kunde inträffa att, om Kongl. Maj:t, med anledning af en Riksdagens skrifvelse i ämnet, låte utarbета och för Riksdagen framlägga ett förslag, gående ut på att åt Kongl. Maj:t öfverlemna pröfningsrätten i

sådana fall som i motionen afses, Riksdagen förklarade sig anse det vara olämpligt att gifva Kongl. Maj:t en sådan rätt, åtminstone skulle jag icke för min del anse mig dertill förhindrad. Deremot skulle jag icke hafva något emot en skrifvelse, som afsåge att få ett förslag till mildare lagstiftning inom det område, hvarom fråga är, ty, så vidt jag rätt uppfattade yttrandet från stadsrådsbänken, lär denna lagstiftning ännu innehålla mycken obillighet, och det är således, enligt min tanke, der som rättelse bör sökas. Så som frågan nu står anser jag ändamålet lika väl vinnas genom att bifalla Utskottets förslag, naturligtvis under den förutsättning, att regeringen går i författning om utarbetandet af ett förslag till mildare lagbestämmelser.

I detta yttrande instämde flera af Kammarens ledamöter, bland andra Herr Magnus Jonsson. Men då nu ett förslag i fullkomlig öfverensstämmelse härmed för Riksdagen framlagts, afstyrker Herr Magnus Jonsson bifall till detsamma. Han har anført, att flottans officerare skulle komma i en bättre ställning än kofferdiskeppare. Det visar sig emellertid af såväl Kongl. Maj:ts proposition vid denna riksdag, som af den i ämnet vid förra riksdagen väckta motion att förslaget icke afses annat än att bringa dessa officerare i lika ställning med kofferdiskeppare. Ty verkliga förhållandet är att, om också en kofferdiskeppare enligt sjölag är skyldig att betala skada, som vållas genom ombordläggning, utkräfv ej sådan ersättning, utan den gäldas af rederiet eller af assuradören. Den af vice Talmannen omfattade åsigt uttalades jemväl af flere Andra Kammarens ledamöter, utan att de direkt instämde i hans yttrande. Vid sådant förhållande må väl kunna sägas, att Kongl. Maj:ts förevarande förslag är direkt föranledt dels af Första Kammarens beslut i samma ärende, dels ock af hvad som förekom vid sakens diskussion i denna Kammare.

Herr Magnus Jonsson har föreslagit frågans uppskjutande, till dess sjöförvarsfrågan hunne att blifva löst. Dessa olika frågor synas mig dock icke ega något som helst samband och jag tror att ingendera skulle främjas derigenom, att de sammankopplades med hvarandra, men om så skulle vara, har ju Andra Kammaren redan antagit Kongl. Maj:ts proposition om sjöförsvarets ordnande och det synes därför konsequent att Kammaren äfven antager detta förslag.

Jag hemställer om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Nils Petersson: Det är en ganska vigtig sak att söka förändra och förmildra föråldrade lagbestämmelser, så att dylika drakoniska lagbud icke bibehållas i lagstiftningen, och till sådana torde äfven kunna räknas de stadganden, hvarom här är fråga. Men jag tror, att om en lagförändring bör vidtagas, den bör göras konsequent. Så länge man i fredstid bibehåller sådana bestämmelser, som förläna befälhafvaren en så godt som absolut makt öfver sina underordnade, bör befälhafvaren också hafva ett stort ansvar. Jag för min del har t. o. m. förestält mig, att under fred icke behöfdes någon krigslag. Hvad den ifrågasatta förändringen emellertid beträffar, synas betänkligheterna dermed vara desto större, som samma domstol icke

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)*

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)*

skulle komma att bedöma alla med denna fråga sammanhängande för hållanden. Det vore icke nog med att staten skulle riskera sin dyrbara egendom utan att därför få någon ersättning, utan staten kunde också komma att få utgifva skadestånd till enskilda. En domstol skulle komma att bedöma skadeersättningsfrågan till enskilde och en annan frågan om det ansvar, som den felande officeren hade ådragit sig.

Men, såsom sagdt, så länge förhållandena äro sådana, att en underordnad står så godt som rättslös inför sin förman, bör man noga akta sig för att efterskänka på de fordringar staten å sin sida kan ega å dessa förmän, och då jag sålunda anser att en genomgripande förändring i våra krigslagar först bör försiggå, hemställer jag om afslag å Kongl. Maj:ts föreliggande proposition.

Herr Thomasson: Jag tillåter mig erinra derom, att det ingalunda är meningen, att den ersättningsskyldighet, som åligger flottans officerare, skall helt och hållet upphöra. Meningen är endast att befälhafvare på kronans fartyg skulle vara befriad från ersättningsskyldighet, då skadan uppkommit vid navigering eller manövrering af fartyg samt blott genom vållande och då detta varit så obetydligt, att det icke kan medföra annat än disciplinstraff; hvarjemte jag ber få fästa uppmärksamheten derpå, att det ej skulle tillkomma vederbörande befälhafvaren att afgöra huruvida ersättningsskyldighet egde rum eller icke, utan att detta skulle öfverlemnas till afgörande af laga domstol.

Hvad sjelfva saken beträffar, bör en hvar lätteligen inse att, så länge denna ersättningsskyldighet som ett damoklessvärd hänger öfver befälhafvarens hufvud, detta skall verka förlamande och nedsättande på hans sjelfverksamhet och hindra hans allsidiga utveckling som sjöofficer. Den enda egenskap, som kommer att utvecklas hos honom, är försigtigheten — en försigtighet som i afgörandets stund kan medföra både skada och vanära. Jag för min del kan icke se annat än att staten, långt ifrån att göra förlust genom ett sådant eftergiftande som det, hvarom här är fråga, skall vinna derpå. Jag är öfvertygad, att så länge en befälhafvare är medveten om att genom ett ögonblicks beslut kunna riskera hela sin ekonomiska framtid, detta hos honom skall alstra en ängslan och en försagdhet, som utan tvifvel ofta komma att vålla skador, som kunde undvikas derest han förfogade fritt öfver sin naturliga rådhighet och tilltagsenhet, och hvarigenom staten tillskyndas förlust, som icke kan godtgöras, enär vid de flesta fall den dertill vållande icke är i stånd att betala de stora skadestånd, som man väl kan förstå skola ifrågakomma, då det gäller förlust af eller skada å ett krigsfartyg eller hvilket annat fartyg som helst för öfrigt.

Jag anser sålunda, att så väl billighetsskäl som rättvisa och klokhet fordra, att en undantagslag stiftas för sjöofficerare, under de förutsättningar jag förut omnämnt. Jag vill dock säga, att det i sjelfva verket här icke är fråga om någon undantagslag, enär den lagförändring, som åsyftas, är betingad af en undantagsställning, hvari öfriga statens tjänstemän icke gerna kunna komma. Något fall torde knappast kunna anföras, då andra tjänstemän komma i den ställning, att de

måste fatta ett blixtsnabbt och ödesdigert beslut, såsom fallet deremot är med sjöofficerare i farans stund.

Mot det af Herr Magnus Jonsson gjorda och af Herr Nils Petersson upprepade påståendet, att kofferdiskeppare skulle hafva en sådan ersättningsskyldighet, som den, från hvilken man nu vill befria kronans officerare, vill jag endast genmäla, att så icke är förhållandet. Någon dylik skyldighet finnes faktiskt icke. Ty för inträffad förlust af eller skada å kofferdifartyg tager redaren ut ersättning hos assuradören och hvad denna senare beträffar har han icke för sed att söka godtgörelse hos skepparen, väl vetande att han genom en sådan åtgärd riskerade sin kredit. Hvad åter kronans befälhafvare vidkommer, så bruka de kallas, och detta med rätta, för kronans assuradörer.

Man säger, att de i förevarande afseende nu gällande lagbestämmelserna i sjelfva verket föga betyda, enär, derest fråga om anspråk å dylikt skadestånd hänskjutes till Riksdagen, den som vållat skadan vanligtvis blir af Riksdagen befriad från all ersättningsskyldighet. Jag hemställer dock huruvida det kan anses vara rätt och billigt, att en befälhafvare, som handlat efter bästa förstånd samt efter hvad pligt och samvete bjudit, skall behöfva i nådeväg begära befrielse från en ersättningsskyldighet, som man ur den moraliska rättvisans synpunkt måste erkänna icke åligger honom.

Hvad Herr Nils Petersson yttrade om bristande konsekvens, medgifver jag att jag icke fattade och jag kan följaktligen icke bemöta det. Jag inskränker mig nu derföre till att yrka bifall till Lag-Utskottets af Första Kammaren redan godkända hemställan.

Friherre *Koskull* förenade sig med Herr Thomasson.

Herr Lindmark: Som jag sistlidne riksdag väckte motion i förevarande ämne och då hade tillfälle att yttra mig om detsamma, behöfver jag nu icke vara mångordig.

Herr Nils Peterson har yttrat, att sjöofficerarne skulle vara oansvariga. Härpå vill jag endast hafva svarat det, att jag skulle önska att Herr Nils Peterson någonsin komme i tillfälle att bära det ansvar, som en sjöofficer får ikläda sig.

Hvad angår det rättsliga i saken, så försiggå de i hithörande fall föreskrifna undersökningarne under samma laga former som vid vanliga domstolar, och man har ingalunda skäl förutsätta att de här som annorstädes på ed hörda vittnena skola af något slags fruktan afhålla sig från att omtala hvad de veta. Jag ber för öfrigt att få fästa uppmärksamheten på, att det här ofta gäller en så ringa eller ock så omtvistad försummelse, att vederbörande domstol först efter mycket letande på alla håll och kanter och i vederbörande handlingar samt mycket begrundande slutligen kommer till det resultat, att den skada, hvarom fråga är, skulle hafva kunnat undvikas, derest officeren gjort så eller så, och på den grund dömer honom skyldig för tjenstefel. Huru orättvist ett dylikt domslut lätt kan blifva lärer man dock kunna finna, när man tänker på, att en fartygsbefälhafvare i ett kinkigt ögonblick — och sådana gifves det många på sjön — icke får öfverlemna sig

Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)

Om ändring i strafflagen för krigsmakten.
(Forts.)

åt några långvariga reflexioner, utan nödgas efter ögonblickets ingifvelse utan betänkande fatta sitt beslut.

Det torde för öfrigt vara tillfyllest att omnämna, att, så vidt jag vet, med undantag af Norge, ingen europeisk nation i förefarande fall fordrar ersättningsskyldighet, utan att härvid gäller, visserligen icke någon undantagslag, men ett undantagssätt att tillämpa lagen. I Frankrike och i Nordamerika finnes väl, likasom hos oss, ersättningsskyldighet i lagen bestämd, men den ålägges aldrig.

Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Häruti instämde Herrar *Melin* och *Angel*.

Herr Magnus Jonsson: Jag ber endast få säga att jag visserligen instämde med vice Talmannen, då han yttrade sig i frågan vid sistlidne riksdag. Men jag torde tillika få anmärka, att det icke är särdeles lätt att från min plats i Kammaren höra hvarje ord, som vice Talmannen yttrar, synnerligast då en mängd personer ställa sig framför honom. Säkert är emellertid, att vice Talmannen förra riksdagen yrkade bifall till Utskottets då framlagda afstyrkande förslag i ämnet, och jag kunde derföre instämma med honom. Men äfven om jag till alla delar instämt i vice Talmannens nämnda anförande, har jag utan att behöfva vara inkonsequent kunnat yrka afslag å det nu förevarande förslaget, ty det är klart, att man vill pröfva en sak, innan den kommer till afgörande och, såsom det synes af Utskottets betänkande N:o 49 i ämnet vid förra riksdagen, har jag då icke deltagit i ärendets behandling inom Utskottet. Följaktligen var jag då icke heller så hemmastadd i ärendet, och i förhållanden, som beröra sjölagen, hade jag icke någon stor kännedom. Jag vill emellertid vara konsekvent såväl i fråga om kofferdiskeppare som beträffande befälhafvare å kronans fartyg; och jag tror, att det icke kan förnekas, att kofferdiskeppare uti ifrågasatta fall åläggas ersättningsskyldighet för uppkomna förluster. Åtminstone vet jag ett fall, då högsta domstolen ålagt kofferdiskeppare sådan ersättningsskyldighet och detta, oakadt han haft kronolots ombord.

Jag yrkar afslag.

Herr Rydin: Det ifrågavarande förslag, som regeringen framlagt, är så billigt och rättvist, att jag egentligen icke kan förstå att man vill motsätta sig detsamma. De skäl, som ligga till grund för Utskottets tillstyrkande af förslaget, hafva blifvit af Utskottets vice ordförande utvecklade och dessa skäl synas mig vara mycket talande.

Jag ber att få fästa uppmärksamheten derå, att frågan här endast gäller huruvida en befälhafvare å ett kronans fartyg i sådana fall, der kronan tillskyndats skada eller kostnad, men förseelsen är af den ringa beskaffenhet, att svårare straff än disciplinstraff icke ådömts, skall enligt föreslagna lagens bestämmelse vara fri från ersättningsskyldighet eller huruvida i dessa fall man skall gå instanserna igenom, göra framställning till Kongl. Maj:t om nåd och slutligen hos Riksdagen begära befrielse från skadeståndet, som Riksdagen, på sätt man

nämnt och jag äfven har mig bekant, alltid plägar bevilja. Enligt min tanke bör förslaget redan af denna anledning bifallas. Vidare ber jag få erinra, att denna befrielse från skadeersättningsskyldighet endast skall gälla i fråga om förseelse af anmärkta beskaffenhet vid fartygets manövrering eller navigering. Man har sagt att, då en så beskaffad förseelse kan begås af oförstånd och oskicklighet, det vore alldeles klart, att en oförståndig eller oskicklig person icke borde åtaga sig sådana värf, att staten derigenom kunde lida skada. Jag ber dervid få anmärka, att en ung underlöjtnant till följd af afgang af befäl eller af annan orsak kan tvingas att föra ett fartyg. Han är icke så skicklig och erfaren som fartygets förra befälhafvare, men han är tvungen att taga mot befälet å fartyget. Är det då i sin ordning att, när han sökt föra fartyget efter bästa förmåga, ålägga honom ersättningsskyldighet, i fall skada ändå uppstår? Dessutom ber jag få fästa uppmärksamheten å att det icke är vederbörande militärbefälhafvare, som skall afgöra huruvida skadestånd skall ifrågakomma eller icke. Det stadgas nemligen uttryckligen i förevarande lagförslag att, så snart en sjöofficer uti ifrågasatta hänseende gjort sig skyldig till förseelse, som kan medföra ersättningsskyldighet, frågan icke kan behandlas såsom disciplinmål, utan måste afgöras af domstol, och endast i det fall, att domstol efter pröfning af saken finner förseelsen vara af den ringa beskaffenhet, att den kan försonas med disciplinstraff, skall något skadestånd ej komma i fråga. Nu kan man säga att den domstol, som skall pröfva saken, är en special-domstol, och att det icke finnes några garantier för att denna domstol skall så förfara som de allmänna domstolarne. Första domstol i dylika mål är krigsrätt; derifrån gå målen till krigshofrätt. Slutligen får man öfver krigshofrättens utslag klaga i högsta domstolen och denna senare domstol är en allmän domstol. Dessutom får jag erinra, att krigsmän likasom alla andra statens embets- och tjänstemän stå under justitiiekanslerens och justitieombudsmannens uppsigt. Dessa embetsmän kunna således, när de anse att en krigsmans ifrågavarande försunmelse är af den grofva beskaffenhet, att den icke bör kunna försonas med disciplinstraff, men han ändock blifvit till sådant straff dömd, draga målet genom besvär till högre rätts pröfning. Jag tror följaktligen, att man har alla garantier för att ifrågakomma mål skola afdomas utan något slags mannamån och att man kan tryggt öfverlemna dem till domstols afgörande.

En talare har sagt att, om man skall i detta fall visa mildhet mot sjöofficerare, man också borde vara mild mot deras underordnade. Jag är fullkomligt af samma åsigt som han, men, på sätt den ärade talaren, som har sin plats framför mig, yttrade, höra de underordnade till manskapet, som i allt hvad som rör deras tjänst måste lyda sitt befäl, och detta är mycket lättare än att befalla. Om ett snabbt beslut måste fattas och man kommer i ett tillstånd af tveksamhet huru man skall göra samt man då t. ex. försäger sig, så att man kommenderar till höger i stället för till venster, skall då icke en person under sådana förhållanden kunna befrias från skadestånd utan att

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)*

Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)

behöfva gå hela vägen ända till Riksdagen för att vinna en sådan befrielse.

Jag ber att få yrka bifall.

I detta yttrande förenade sig Herrar *Hasselqvist* och *Hedlund*.

Herr Nils Petersson: Jag har icke af den föregående talaren kunnat blifva öfvertygad om origtigheten af min åsigt. Jag har kanske uttryckt mig ofullständigt, eftersom man icke vill förstå hvad jag yttrat i fråga om att göra lagbestämmelser i detta hänseende. Den som *vill* förstå det, borde väl dock öfvertygas.

Här har blifvit sagdt, att förslaget skulle afse att åstadkomma likhet mellan sjöofficerarne och de enskilda kofferdiskepparne i afseende å ersättningsskyldigheten. Om det är förhållandet, att en kofferdikaptän ådrager ett enskildt bolag skadeersättningsskyldighet, så kan han ej derifrån genom lag befrias, utan rederiet kan befria honom; men det är då också helt naturligt, att assurancesbolagen måste gå så tillväga och fordra rederiernas garanti. Förhållandet med staten bör vara något liknande, så länge oinskränkt makt hvilar hos flottans officerare, en makt, som gör att man väl också kan ställa större anspråk på dem. Jag kan icke läsa detta stadgande på samma sätt, som talaren på upsalabänken gjorde. Det skulle vara endast i den händelse förbrytelsen är så svår, att den icke kan aftjenas med disciplinstraff, som befrielse från ersättningsskyldighet icke skulle få ega rum, men när fråga är om disciplinstraff, då skulle icke någon ersättningsskyldighet göras mot krigsmannen gällande. Går man då till lagen här, så finner man, att det är förman, som skola bedöma, och underordnade, som skola bevisa förseelsen. Då frågar jag, om de bestämmelser, som finnas i strafflagen äro tillfyllest. Ty hvem vågar säga något mot öfverordnade? Jag har all respekt för vittneseden, men jag tror det vara aldeles ogörligt, att icke fruktan för att blifva trakasserad i tjensten skall hindra den underordnade från att säga något mot den öfverordnade. Han gör sig ju komplett omöjlig, om han vittnar mot en förman. Och detta beror på att vi hafva särskilda domstolar i militära mål. Det är just detta *sättet*, som jag har så mycket emot. Vill man hafva en lag, som skall vara gällande för alla, så böra äfven domstolarne vara lika för alla. Det är min åsigt, att det icke går an att bifalla detta, hvadan jag fortfar i mitt yrkande om afslag.

Herr Statsrådet von Steyern: Jag vill endast med anledning af Herr Nils Peterssons senaste yttrande erinra derom, att disciplinstraff kan åläggas både af krigsdomstol och af befälhafvarne. I 148 § af strafflagen för krigsmakten uppräknas de fall, då disciplinstraff kan ådömas af befälhafvare. Bland dessa fall upptagas i §:ens 20:de punkt: vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjensten, enligt 144 §. Nu har Kongl. Maj:t uti den framlagda propositionen vid denna punkt infört detta tillägg: "der ej genom förseelsen uppkommit skada eller kostnad, från hvars ersättande befrielse kan, enligt hvad i 30 § sägs, ega rum." Härigenom är det uttryckligen för-

bjudet befälhafvare att ålägga disciplinstraff i de fall, hvarom här är fråga. Det är således endast domstol, som i sådana fall får döma till disciplinstraff.

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)*

Herr af Trolle: Visserligen kan jag anses jäfvig i denna sak och hade kanske därför ej bort uppträda. Men efter det jag genomläst Utskottets lagförslag och funnit, att der icke är fråga om annat än att göra sjöofficeren *likställd* med kofferdiskepparen, så — och just därför — yrkar jag bifall.

Herr Anders Persson: Som herrarne minnas, förelåg vid förra riksdagen en med denna likartad fråga. Jag kunde då för min del icke biträda det förslag, som framlades. Det vann icke heller understöd af Lag-Utskottet. Det var deremot ett annat af en Lag-Utskottsledamot från Första Kammaren väckt förslag, hvilket i denna Kammarer då hufvudsakligen debatterades. Jag bekämpade detta förslag egentligen af den anledning, att man ville i Kongl. Maj:ts hand lägga rätten att bestämma, när fråga om ersättningsskyldighet skulle väckas eller icke. Denna olägenhet är nu undanröjd derigenom, att det är vederbörande domstolar, som i slika fall skola döma. Detta upplystes äfven nyss från statsrådsbänken. Vid sådant förhållande har jag funnit öfvervägande skäl tala för bifall till det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget, ehuru jag haft mina betänkligheter med afseende å åtskilliga principiella förhållanden, hvarom jag dock nu icke skall orda. Jag yrkar bifall.

Herr Ekenman: Då ett förslag af ungefär enahanda syfte som det nu föreliggande vid förra riksdagen förevar på grund af enskild motionärs framställning, tillät jag mig jemte flera andra af Kammarens ledamöter att yrka afslag på detta förslag. Jag vill dock icke, att man skall hysa den föreställningen, att jag därför är af den mening, att man äfven bör yrka afslag till det nu framlagda förslaget. Skälet hvarför jag och hvarför man i allmänhet under debatten då yrkade afslag härå, var dels att förslaget icke emanerat från Kongl. Maj:ts regering, som man ansåg i frågor af denna art tillkomma initiativ, och dels icke fått form af förändring uti lagens bestämmelser i ty fall, utan, så att säga, satte någonting utom lagen öfver lagen. Det kan tvärt om icke annat än förvåna mig att en utskottsledamot, som genom instämmande med annan deltog i debatten vid förra riksdagen och som då på nyss anförda skäl röstade för afslag, äfven nu yrkar afslag, ty om man granskar föreliggande fråga, skall man finna att just hvad man då begärde har man nu erhållit. Initiativet är nemligen taget af Kongl. Maj:t, såsom högste befälhafvare öfver flottan och dessutom har en lagförändring i önskad rigtning blifvit föreslagen. En talare har visserligen antydt, att lagförslaget går längre än som begärdes, men för den, som opartiskt genomläser förslaget och hvad Utskottet derom yttrar, är det uppenbart, att långt ifrån att vi fått något derutöfver, det rent af är ett minimum man gifver flottan. Detta har åtminstone varit min uppfattning och jag kan icke finna

*Om ändring
i strafflagen
för krigs-
makten.
(Forts.)*

annat än, att jag i full konsekvens med föregående Riksdags beslut nu kan yrka bifall till det föreliggande förslaget, hvilket jag härmed tillåter mig göra.

Herr Nils Peterssön: Jag vill endast säga att detta, som här föreslås, kan vara i sin ordning, då en underordnad begär en förseelse, hvarigenom skadestånd kan ifrågakomma, ty då är det befälhafvaren på kronofartyget, som ådömer disciplinstraffet, men hvem skall afgöra, huruvida sådant straff skall ådömas, då det är högste befälhafvaren ombord, som begått förseelsen? Detta är en ganska vigtig omständighet att taga i betraktande. Jag fortfar i mitt yrkande.

Herr Åbergsson: Jag anhåller att få besvara den sista frågan. Det är äfven i det fallet krigsdomstol, som skall ådöma straffet.

Öfverläggningen förklarades slutad; hvarefter Kammaren biföll Utskottets hemställan i den förevarande punkten.

Punkten 2.

Blef jemväl bifallen.

§ 3.

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.*

Föredrogs Stats-Utskottets Utlåtande N:o 12 b, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till en hospitalsbyggnad.

I propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kongl. Maj:t gjort framställning om beviljande af ett extra anslag af 100,000 kronor för påbörjande af nödiga arbeten för anläggande af ett hospital å den vid Kristinehamn belägna, för ändamålet inköpta egendomen Marieberg.

Utskottet hade meddelat en redogörelse för hvad i detta ärende förekommit samt derefter utlätit sig sålunda:

“Såsom af hvad anförts framgår, är den fråga, som nu föreligger, af vida större omfattning än den i statsverkspropositionen framställda anslagsbegäran gifver vid handen, och frågan har äfven blifvit behandlad med den omtänksamhet, som dess vikt kräfter. Handlingarna i ärendet visa nemligen, att Kongl. Maj:t och de myndigheter, som haft att pröfva de olika förslagen, låtit sig synnerligen angeläget vara att så mycket som möjligt iakttaga sparsamhet utan att derfor uppoffra något af de ändamål, som ansetts böra vinnas.

Det af kommissionen uppgjorda kostnadsförslaget slutade på en summa af i rundt tal 1,147,000 kronor, medan deremot det af Generaldirektören Berlin förordade förslaget stannat vid en kostnadssumma af 840,000 kronor med en möjlig förhöjning af allenast 8,570 kronor i anledning af de af Öfverintendentsembetet gjorda beräkningar, och då den af Generaldirektören Berlin uppgjorda planen redan vunnit Kongl. Maj:ts godkännande, torde det få tagas för visst, att den slutliga kostnaden för ifrågavarande hospital skall komma att inskränkas

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)*

till ett belopp icke öfverstigande 850,000 kronor. Då, såsom redan blifvit antydt, frågan nu vunnit den utredning, att Kongl. Maj:ts afsigt att följa den billigare af byggnadsplanerna tydligen framgår, anser sig Utskottet, i förlitande derpå, att nämnda plan således kommer att läggas till grund för blifvande framställningar om anslag till byggnaden, böra, i betraktande jemväl af vigten att arbetena, så fort ske kan, få börjas, tillstyrka Riksdagen att bifalla Kongl. Maj:ts föreliggande förslag.

Utskottet hemställer alltså,

att Riksdagen, med uttalande af de åsikter här ofvan blifvit angifna, må för påbörjande af arbetena å hospitalsanläggningen å egendomen Marieberg vid Kristinehamn på extra stat för år 1884 anvisa ett belopp af 100,000 kronor.“

Efter uppläsning af Utskottets hemställan anförde

Herr Hedin: Jag förmodar att åtminstone en del af Kammarens ledamöter tagit kännedom om Professor Kjellbergs yttrande i förevarande fråga. Han synes mig alldeles ovedersägligen hafva ådagalagt, att den ifrågavarande hospitalsbyggnadens anläggning är afsedd att komma till stånd på en plats så otjenlig, att det verkligen vore svårt att uppleta någon olämpligare. Äfvenledes synes han hafva ådagalagt, att den uppgjorda planen ingalunda motsvarar behovet och att det naturligtvis blir dyrare att anlägga ett ytterligare hospital eller att utvidga det nu ifrågasatta, sedan det en gång kommit till stånd, äfvensom att en del af kostnaden åtminstone blir densamma, om hospitalet bygges för 300 som för 200 personer. Enskildt har Professor Kjellberg till mig yttrat, att han med smärta och bedröfvelse skulle se saken föras in på så oriktig väg som skulle blifva fallet, om detta Utskottets Utlåtande N:o 12 b. blefve af Riksdagen bifallet. Jag kan nu icke föreställa mig, att det på något sätt kunde skada saken, om den blefve närmare pröfvad och undersökt och det är af detta skäl jag nu anhåller om afslag å Utskottets hemställan.

Herr *E. G. Boström* instämde med Herr Hedin.

Herr Dickson: I motsats mot den föregående ärade talaren ber jag få yrka bifall till den gjorda framställningen och jag gör detta af flera skäl. Såsom skäl för afslag har här anförts utlåtandet af en man, hvars kompetens jag på intet sätt vill underkänna, men, mine herrar, mot en auktoritet kan man ställa andra auktoriteter och det är hvad jag ämnar göra. Jag har just i afseende å ifrågavarande hospitalsbyggnad hört helt olika omdömen af personer, hvilkas auktoritet, äfven om de icke hvar för sig kunna anses uppgå mot Professor Kjellberg, likväl samfaldt torde göra det. Jag vill då särskildt nämna Medicinalrådet Hallin och en så utmärkt hospitalsläkare som numera afidne läkaren vid Gaustad, Sandberg, äfvensom Professor Öhrström, hvilka samtliga tillstyrkt den ifrågasatta platsen. Då man uppgifvit att dess läge å Marieberg skulle vara så osundt, ber jag att häremot få åberopa utlåtanden, dels från fältläkaren Hahr, och dels från den

Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)

der i trakten boende provinsialläkaren, hvilka helt och hållet underkända detta påstående och förklarar platsen ganska lämplig.

Ytterligare torde man kunna uppställa Herr Kjellberg såsom auktoritet emot sig sjelf, ty för några år sedan hyste Professor Kjellberg en helt olika åsigt om den ifrågasatta platsens lämplighet för uppförande derstädes af en hospitalsbyggnad. Jag tror därför att den siste talarens yrkande på uppskof icke bör bifallas i synnerhet som man ju icke vet, huru länge ett sådant uppskof skulle komma att räcka.

Men här föreligga ytterligare ganska betydande skäl för bifall till Kongl. Maj:ts proposition. För det första är, som vi veta, egendomen Marieberg för ändamålet inköpt, och om nu hospitalsbyggnaden icke förlägges der, måste annan plats för densamma anskaffas och detta sannolikt för ganska högt pris. Men ett annat ännu viktigare skäl är, att det är af allra största vikt för hospitalsvården inom riket att behovet af den ifrågavarande hospitalsbyggnaden blir med det snaraste afhjelpat. Deruti torde samtliga ledamöter af Kammaren, som äro från de län, hvilka i främsta rummet komme att hafva nytta af denna hospitalsbyggnad, instämma med mig. För min del vill jag äfven tillägga, att det i ekonomiskt hänseende är af ganska stor vikt att en anstalt, sådan som denna, är belägen i närmaste grannskapet af en stad. Jag har nemligen, såsom i flera år tillhörande hospitalsstyrelsen i Göteborg, haft en i nyssnämnda hänseende bedröflig erfarenhet af att ett hospital förlägges långt in i landet, ty sedan hospitalet der för några år tillbaka flyttades inåt landet, blef transporten af lifsförnödenheter mycket försvårad och derigenom också kostnaden för hospitalets underhåll i betydlig mån ökad.

Jag tror således, att det icke finnes tillräckligt skäl för att biträda den förste talarens förslag och derigenom till en måhända aflägsen framtid undanskjuta en fråga, hvars snara lösning är af största behof påkallad, och hoppas jag därför att Kammaren i likhet med Första Kammaren antager Kongl. Maj:ts förslag, till hvilket jag yrkar bifall.

Häruti förenade sig Herrar *Segerlind* och *A. Andersson* i Smedbyn.

Chefen för Kongl. Ecklesiastikdepartementet Herr Statsrådet Hammarskjöld: Jag ber att få i Kammarens minne återföra de öden, som den nu föreliggande frågan förut genomgått. Redan år 1879 föreslog Kongl. Maj:t Riksdagen att bevilja anslag i och för inköpande af plats för ett såsom mycket angeläget ansedt hospital för Vermlands, Nerikes och Skaraborgs län. I det yttrande till stadsrådsprotokollet, som dåvarande chefen för Ecklesiastikdepartementet i frågan afgaf, meddelade han att inköp af egendomen Marieberg, såsom en för det ifrågasatta nya hospitalet lämplig plats, hade efter föregångna undersökningar tillstyrkts af såväl Medicinalstyrelsen som Öfverintendentsembetet. Enär emellertid dåvarande chefen för Ecklesiastikdepartementet ansåg ytterligare undersökningar vara önskvärda, ville han icke då bestämdt uttala sig för denna plats. Riksdagen an-

såg emellertid, att, då det ännu icke var bestämdt afgjordt, hvilken plats borde för ändamålet inköpas, med ärendet utan olägenhet kunde anstå, då, såsom Riksdagen tänkte sig saken, Kongl. Maj:t vore oförhindrad att vilkorligt inköpa den plats, som kunde finnas lämplig och sedan af Riksdagen äska det anslag, som erfordrades för köpets definitiva afslutande. Till 1881 års riksdag hade ytterligare undersökningar blifvit verkställda, af hvilka undersökningar syntes otvetydigt framgå, att Marieberg vore en för ändamålet synnerligen lämplig plats. Platsen hade på ort och ställe blifvit undersökt af sakkunniga personer, och äfven, som redan af en föregående talare erinrats, af en framstående norsk hospitalsläkare, hvilken senare förklarade sig anse platsen lämplig och önskade lycka till ett godt beslut. Kongl. Maj:ts i ämnet afåtna proposition blef af Riksdagen bifallen och i öfverensstämmelse med denna af Riksdagen bifallna proposition har Marieberg blifvit inköpt för att der anläggas ett hospital. Det har icke varit mig obekant, att Professor Kjellberg på senare år varit emot, att platsen skulle för detta ändamål användas och att han i stället rekommenderat en annan plats i närheten af Kristinehamn, hvilken senare plats likväl af alla andra, som undersökt den, förklarats vida sämre lämpa sig för ändamålet än Marieberg. Herr Professor Kjellberg är utan allt tvifvel en skicklig och nitisk hospitalsläkare, men med all aktning för hans framstående egenskaper i den delen, måste jag bekänna, att jag icke anser honom så ofelbar, att alla andra myndigheters utsago skulle emot hans ingenting betyda; och mig veterligt har ingen annan myndighet förenat sig med honom i påståendet, att platsen skulle vara för ändamålet olämplig.

Hvad åter det föreslagna hospitalets storlek beträffar, är förslaget i denna del öfverensstämmande med hvad redan år 1874 anstälde undersökningar gåtvo vid handen, att nemligen antalet platser lämpligen borde bestämmas till 200. De senare undersökningar, som anstälts angående antalet sinnessjuka i de tre ifrågavarande länen har icke visat, att det sålunda bestämda antalet platser bör blifva otillräckligt. Dertill kommer, att hospitalsläkare, och deribland äfven Professor Kjellberg, numera hysa den åsigten, att det skulle vara fördelaktigt, om från de egentliga hospitalen kunde afskiljas och till andra särskilda anstalter, s. k. asyler, förflyttas sådana sinnessjuka, om hvilkas botande ingen förhoppning förefinnes och hvilka icke genom sin vådsamhet medföra någon fara för andras säkerhet. I sådant fall kommer utan tvifvel hospitalet, sådant det nu är föreslaget, att visa sig tillräckligt för de landsorter, för hvilka det närmast är afsedt. Och skulle man icke komma att slå in på den vägen att upprätta dylika asyler, finnes intet hinder att vidtaga utvidgning af hospitalet, derest i en framtid sådan varder af behovet påkallad.

Att saken är angelägen har redan blifvit af Konung och Riksdag erkänt; bristen på ett särskildt hospital i denna del af riket har äfven gjort det nödvändigt att sända sinnessjuka till Lunds eller Hernösands hospital; och huru pass belättna vederbörande anförvandter och kommuner skola vara att nödgas skicka sina sjuka sådana vägar, torde Kammaren kunna inse. Särskildt från Vermland hafva ock flere

*Angående
anslag till
en hospitalets
byggnad.
(Forts.)*

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)*

gångar framstälts önsksningar om anläggande af ett hospital i denna del af riket. Regeringen har derföre ansett sig göra sin pligt, då den icke velat fördröja afgörandet af ett ärende, som, kanske mera än de flesta, varit föremål för grundliga och uttömmande undersökningar.

Herr Hörnfeldt: Utskottet har visserligen icke förbisett de anmärkningar, som af Professor Kjellberg framstälts mot den ifrågavarande hospitalsbyggnadens förläggande å egendomen Marieberg, men då alla öfriga sakkunniga personer, som blifvit i frågan hörde, uttalat sig *derför*, har Utskottet ansett sig så mycket mindre böra afstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, som nyssnämnde egendom redan blifvit för ändamålet inköpt. Ett ytterligare skäl att biträda det nu föreliggande förslaget är att kostnaden för anläggningen, som ursprungligen var beräknad till 1,177,000 kronor, numera ansetts kunna ned sättas till 850,000 kronor, något som i sanning hör till ovanligheterna i dylika fall. Då härtill kommer att hospitalets anläggande är af största behof påkalladt, anser jag det icke vara skäl att afslå Utskottets förslag, till hvilket jag följaktligen yrkar bifall.

Herrar *Magni, L. Anderson* i Vall, *N. Nilsson* i Vrångebol och *A. Göransson* instämde i Herr Hörnfeldts yttrande.

Herr Lönegren: Den reservation af Professor Kjellberg, som åberopas i Utskottets betänkande, står införd i en af hufvudstadens tidningar för i går afton och, efter att hafva genomläst densamma, har jag kommit till den öfvertygelsen, att saken ovillkorligen skulle vinna på, om en ny undersökning angående den ifrågavarande platsens lämplighet egde rum, och då meningen ej är att hospitalets byggande skall företagas förrän nästa år, finnes ju ock god tid för en sådan undersökning.

Hvad beträffar Professor Kjellbergs anmärkningar i öfrigt rörande den tillämnade hospitalsbyggnaden, finner jag dem ganska beaktansvärda, särskildt den som angår utrymmet. Det är allom bekant, att antalet sinnessjuke i vårt land är från år tilltagert, och det är derför helt naturligt att också behofvet af ökad utrymme för dessa olyckliga i samma mån växer. Det synes mig derföre att Professor Kjellberg har goda skäl för sin åsigt, att det nya hospitalet bör innehålla utrymme för 300 i stället för 200 patienter, och det torde jemväl vara uppenbart, att kostnaden för patienterna blir i alla hänseenden billigare, om 300 patienter kunna inrymmas på *en* anstalt, än om detta antal skall fördelas på tvenne, äfven om den ena är en asyl. På grund häraf hemställer jag, att Kammarerna måtte besluta, »att Riksdagen må för hospitalsanläggningen vid Kristinehamn på extra stat för år 1884 anvisa ett belopp af 100,000 kronor samt dervid tillika i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla det Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa närmare utredning dels i fråga om den tillämnade byggnadsplatsens lämplighet och dels huruvida densamma medgifver

uppförande derstädes af så stor byggnad, att patientantalet må kunna utsträckas till 300.“

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)*

Herr Gumælius: För dem som äro hemma i något af de län, hvilka i främsta rummet skulle hafva nytta af den ifrågavarande hospitalsbyggnaden, är det ganska brydsamt att nödgas deltaga i afgörandet af denna fråga i det skick, hvori hon nu föreligger. Jag måste instämma med Herr Ecklesiastikministern och Herr Dickson deri, att behofvet af det nya hospitalets snara uppförande är stort och kämbart, ty såsom ledamot af en lasarettsdirektion i ett af nämnda län har jag mångfaldiga gånger erfarit hvilka stora olägenheter det närvarande tillståndet medför. Men å andra sidan kan jag icke blunda för vigten af de invändningar, som gjorts emot hospitalets byggande på den plats, som är föreslagen. Hade jag varit riksdagsman under den tid, då beslut fattades om egendomen Mariebergs inköpande för ändamålet, så skulle jag, med all den vänskap jag hyser för dess förre egare, dock hafva motsatt mig detta köp. De närmare skäl, som lågo till grund för detta beslut, hafva för dem, hvilka icke varit i tillfälle att se saken på tillräckligt nära håll, och sålunda äfven för mig, varit svåra att göra sig ett begrepp om. Ett faktum är emellertid nu, att egendomen är inköpt. Emot dess lämplighet för den ifrågavarande anläggningen anmärker Professor Kjellberg bland annat, att byggnadsplatsen låge på bottnen mellan tre höjder och endast 20 fot öfver sjöns vattenyta vid *vanligt* vattenstånd, hvilket i sanitärt hänseende kunde vara vådligt; att det disponibla området utgjordes af två i topografiskt hänseende mycket olika delar, skilda från hvarandra af den genom egendomen löpande statsbanan; att den större af dessa delar utgjordes af en skogbeväxt bergshöjd och den mindre delen af odlad jord, som bildade en aflång egofigur, utsträckt mellan jernvägen å ena sidan och stranden af Varnumsviken å den andra; och att det vore på det smalaste stället af detta senare jordområde som hospitalet skulle uppföras på en plats, der afståndet mellan jernvägen och sjöstranden utgjorde endast 1,300 fot.

Häraf finner man, att utrymmet är för litet redan för nuvarande förhållanden. Den utvidgning, som af andra kommissionens ledamöter satts i fråga, har emellertid af Herr Kjellberg tillbakavisats såsom omöjlig om än önskelig. Herrarne torde också finna att ett utrymme, som begränsas å ena sidan af jernvägen och å den andra af sjön Venern låter icke töja sig. Man har visserligen en stor del af egoområdet liggande på andra sidan jernvägen, men denna mark läser dock icke vara i det omedelbara samband, som är för ändamålet behöfligt.

Det är ganska egendomligt att, när det var fråga om att bygga detta hospital på det för ändamålet tillgängliga hospitalshemmanet Rynninge, så anfördes deremot, bland andra skäl, såsom särdeles tynande otillräckligheten af vatten. Det finnes nog godt om sjövattnet på båda hållen — Hjelmaren eller Venern — men det var väl om dricksvatten, som det nu var fråga. Jag har emellertid af en mycket trovärdig och aktningvärd man, nemligen förre arrendatoren af hospitals-

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)*

hemmanet, hört uppgifvas att vid Rynninge finnes en god källa, hvilken han trodde att de personer, som togo egendomen i skärskådande, vid sitt hastiga besök icke fått kunskap om. Det är ganska egendomligt, säger jag, att Professor Kjellberg nu gjort samma anmärkning mot Marieberg. Han kommer nemligen i sin reservation med de allra allvarligaste anmärkningar i fråga om tillgången på dugligt dricksvatten, så att, om det var för vattnets skull man vände sig ifrån Rynninge, så har man icke vunnit mycket på den egendomsspekulationen.

Man anmärkte äfven mot egendomen Rynninge, att dess läge i förhållande till sjön var för lågt. Genom den påbörjade sänkningen af sjön Hjelmaren, invid hvilken sistnämnda egendom är belägen, har emellertid denna invändning till stor del förfallit. Men den allvarsamma anmärkning, som Professor Kjellberg i detta afseende gjort mot Marieberg, kvarstår deremot till sin fulla kraft; och man må väl dock ej neka, att Professor Kjellberg är en auktoritet på detta område.

Man bör, synes mig, väga det ena mot det andra, innan ett beslut fattas, som fastläser oss vid Marieberg. Huru intresserad jag än är för frågans lösning på ett mot ändamålet fullt svarande sätt, skulle jag dock icke vilja taga på mitt ansvar att framställa yrkande om afslag för vinnande af ytterligare utredning, men, då ett sådant yrkande redan blivit framställt, torde jag vid en möjligen blifvande votering komma att rösta för detsamma.

I detta anförande förenade sig Herrar *P. M. Larsson* i Löa och *Folke Andersson*.

Herr J. Johansson i Bergsäng: Då jag nu begärt och erhållit ordet, så skall jag, med anledning af Herr Dicksons yttrande för en stund sedan, be att få göra en liten jemförelse emellan nu ifrågasatta hospitalsbyggnad och den å Hisingen, helst jag i min egenskap af statsrevisor förlidet år var i tillfälle att på stället besöka den senare platsen. Jag ber dervid att först och främst få anmärka, att båda platserna äro belägna på nästan alldeles samma afstånd från jernväg, så att blifvande byggnaden å Marieberg icke ligger längre från Kristinehamns än hospitalet å Hisingen från Göteborgs jernvägsstationer. Det är visserligen sant, att jernvägen genomskär Mariebergs egor; trädgården har blifvit utvidgad, så att den sträcker sig intill jernvägen; men den senare har en sådan höjd, att banans plan ligger något högre än golfytan i öfre våningen på karaktarhuset, hvilken byggnad från jernvägen sålunda ser något lägre ut, än den i verkligheten är. Jag kan icke, efter det besök, jag gjorde på stället för flere år tillbaka, erinra mig huruvida Mariebergs egendom är så belägen, att invid densamma kan anordnas anhaltsstation för afemnande af byggnadsmaterialier och patienter; men hvad jag säkert minnes är det att då icke der fans anordnad någon hållplats. Huruvida detta förhållande sedermera ändrats eller om möjlighet finnes att bereda en dylik förmån känner jag icke, och icke heller lemna handlingarna en önskvärd utredning i detta afseende.

I fråga om Mariebergs lämplighet i öfrigt vill jag nämna några

ord angående vattentillgången derstädes. Den kan stundom vara ganska stor, ty vid de tillfällen, då vattenståndet i Venern är mycket högt, stiger vattnet ända upp till landsvägen samt öfversvämmar då en stor del af egendomens egor. Under sådana förhållanden synes det mig icke vara lämpligt att dit förlägga en sjukvårdsanstalt, så vidt nemligen meningen med en sådan är att söka att göra sjuka menniskor friska. Om hospitalet förlägges till ett så lågt beläget och efter min uppfattning osundt ställe, så skulle det icke förundra mig om man några årtionden härefter vid Mariebergs hospital får höra talas om den i Italien och södra Frankrike förekommande sjukdomen malarian.

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)*

Beträffande vattentillgången i öfrigt, så vill jag icke underlåta omnämna, att vid det tillfälle, då jag besökte Marieberg, hände sig att den bäck, som i betänkandet omnämnes, måhända tillfälligtvis, var torr och att det således icke är omöjligt att man kan befara vattenbrist för hospitalets dagliga behof. Hvad en sådan brist betyder har jag varit i tillfälle att se, då jag besökte Göteborgs hospital, som helt och hållet saknade vatten på eget område. Vid Marieberg kan denna brist visserligen afhjelpas genom att taga vatten från Kristinehamns-viken, men jag undrar dock om det vattnet kan vara af allra bästa beskaffenhet, då hospitalets vattenförråd skulle upptagas nästan omedelbart från ett vattendrag, som upphemtat affallet från staden Kristinehamns kloaker och icke heller skulle komma att ligga långt ifrån det ställe, der hospitalets egna kloaker antagligen komma att utmynna. Det är uppenbart, att vid starka vestliga vindar en del af affluvierna från hospitalet, som måste uttömmas i samma vattenbassin, skola stanna kvar i mer eller mindre mån i den trånga viken. Jag tror denna omständighet vara så beaktansvärd, att man måste känna sig tveksam i fråga om platsens lämplighet för ifrågavarande ändamål.

För min del skall jag vara med om att bifalla det ifrågasatta anslaget, endast att hospitalet förlägges å någon lämpligare plats utefter jernväg inom Vermland; men deremot vill jag icke att på en så olämplig plats, som jag anser Marieberg vara, skall nedläggas så betydliga kostnader. I min tanke hade saken mycket väl tålt vid en närmare utredning i detta hänseende; och i fall det yrkande, som talaren på norrköpingsbanken gjorde, blefve närmare formuleradt, så skulle jag vara med om att för nästa år bevilja det begärda anslaget, men i annat fall skall jag icke heller tveka att redan nu med min röst biträda ett afslag.

Herr Sven Nilsson: Det förundrar mig, att man nu kan gifva sig in i diskussion om platsen för ifrågavarande hospitals anläggande, då det torde vara väl bekant för Kammaren, att Riksdagen redan beslutit, att hospitalet skall byggas på det ställe, som Kongl. Maj:t föreslagit, nemligen egendomen Marieberg vid Kristinehamn. Riksdagen har ju för ändamålet inköpt nämnda egendom för en summa, som — jag tror icke att jag misstager mig, om jag säger det — var oskäligt hög. Detta visste Riksdagen, när beslutet fattades, men lät beveka sig till inköpet af den omständigheten, att man då ansåg egendomens

Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)

läge särdeles lämpligt för hospitalanläggning, hvilket också var tydligt ådagalagdt. Men vi veta också att under föregående strider rörande denna fråga kämpade representanterna för Vermlands och Skaraborgs län för Kristinehamn, under det att det öfriga distriktet förordade Mariestad såsom lämpligast. Denna strid var otvifvelaktigt föranledd deraf, att *alla* ville hafva hospitalet i sin närhet. Att nu åter upptaga denna strid, sedan Riksdagen fattat sitt beslut, kan jag för min del icke finna lämpligt. Om det en gång fattade beslutet ändras, skulle detta kunna leda till att staten får för ifrågavarande ändamål inköpa ännu en egendom för ett oskäligt högt pris. Och det är å andra sidan temligen säkert att, om så sker, och om Riksdagen skulle besluta sig för att sälja Marieberg, man derför icke skulle få öfver 50 procent af inköpssumman, snarare derunder. En sådan upplysning har åtminstone lemnats inom Stats-Utskottet.

Hvad beträffar utrymmet, så föreställer jag mig, såsom och upplysts från statsrådsbänken, att man framdeles kan göra en tillbyggnad, om så anses nödigt, hvadan det icke kan vara skäl att af denna anledning frånträda de af Kongl. Maj:t på grund af myndigheternas utredning framlagda förslaget.

Hvad Professor Kjellbergs senaste uttalande i frågan vidkommer, så får jag meddela, att han från början var med om den af Kongl. Maj:t föreslagna platsen, hvilket i sin mån då bidrog till, att Riksdagen fattade sitt beslut, att inköpa egendomen Marieberg. Att han sedan ändrat åsigt veta vi, men af hvad orsak är åtminstone för mig icke fullt klart.

Jag varnar emellertid Kammaren för att biträda vare sig yrkandet om afslag eller om uppskof, ty utan tvifvel skall ett sådant beslut medföra ganska betydligt ökade utgifter för staten och är för öfrigt olämpligt, efter det beslut Kammaren förut i denna fråga fattat.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Herr Hedlund: Det är naturligtvis mycket svårt för Riksdagen att ingå i pröfning af sådana ärenden som det föreliggande, eller om den större eller mindre lämpligheten af den ena eller andra platsen för en sådan anstalt som denna. Riksdagen har väl både rätt och skyldighet att i detta fall lita på undersökningar, som genom Kongl. Maj:ts föranstaltande verkstälts af sakkunnige män. Men att en sådan pröfning icke alltid leder till ett tillfredsställande resultat, derpå är det af en föregående talare åberopade exemplet af Hisingens hospital ett nogsamtt bevis. Den sorgliga historien med denna hospitalsbyggnad skulle kunna här i korthet anföras. Den har mig veterligen icke förut kommit till offentligheten; men må nu göra det.

Af Göteborgs hospitals direktion inköptes ett hemman, som jag tror, för 30,000 eller 33,000 kronor, att derå uppföra en hospitalsbyggnad, då man nemligen i många år djupt känt behofvet af en bättre anordning än det dittills varande eländiga hospitalet. Detta hemman var beläget på en höjd strax nedanför en kyrka på sluttningen mot Göta elf och med sina åkrar sträckande sig ned till elfven. Der fans således en god trafikled och stor vattentillgång, hvarjemte i

närheten af gården fans en ymnig källa. Inköpet var redan beslutadt och verkställt och man fröjdade sig åt att få gripa till verket, när plötsligen dåvarande generaldirektören Magnus Huss, hvilkens namn åtnjöt stort anseende, helt oväntadt uppgjorde köpeaftal om den nuvarande platsen. Köpeskillingen var 30,000 kronor för en utmark om 30 tunnland jord med ett utmärkt vackert läge, omgifven af ek-bevuxna berg. Det nyss inköpta hemmanet, gjordes till hospitalshemman, dit hjonens sades skola gå på en rätt lång väg, för att sysselsättas med jordbruk. Den nya, så oväntadt inköpta utmarken kräde dyrbara väganläggningar för att åstadkomma hjälpliga transporter. Men värst af allt, der sagnades tillräcklig tillgång på vatten. En obetydlig bäck ansågs skola gifva eu sådan till en dyrbar bassin för vattnets mottagande. Ett stycke nedanför fans dock en ymnig källa, hvars begagnande man förbehållit sig vid inköpet, men dervid hade man förbisett den viktiga omständigheten, att äfven tillegna sig marken. Åtskilliga personer voro der för att undersöka förhållandena, bland andra den å sitt område mycket framstående intendenten vid öfverintendentsembetet härstädes, hvilken ansåg besynnerligt, att man kunde tveka i valet mellan den ena eller andra platsen. Emellertid valdes den nuvarande platsen framför det första dyrt inköpta hemmanet. Såsom saken nu är, har man visserligen ganska många anledningar att vara belåten med det nya hospitalet, men det blef en orimligt dyr institution, som kostade omkring 700,000 à 800,000 kronor eller långt öfver det beräknade beloppet. Svårigheterna med transport och vatten kvarstå emellertid. För att förse hospitalet med ved måste man föra den $\frac{1}{2}$ mil i foror från Göteborg, i stället för att man eljest haft sjöväg och för vattentillgången sökes nya utvägar. Jag säger nu icke detta, för att upprifva gamla sår, som jag helst ville se läkta, men då här förekommit frågan att utse ny plats för ett hospital, och man dervid äberopat auktoriteter, har jag anført detta, för att dermed visa, att, trots auktoriteter, behöfves en mycket omsorgsfull pröfning, helst då sådana inkast blifvit gjorda af erfarne och samvetsgranna män, som här framställts från två håll, hvilkas yttrande i denna del omöjligan kunna underkännas, utan nödvändigtvis synes böra föranleda en derpå grundad ny undersökning. Jag gör emellertid icke något yrkande.

Herr Anders Bengtsson: Jag skall endast anhålla att få yrka bifall till Stats-Utskottets föreliggande förslag.

Herr Dickson: Jag vet egentligen icke hvad den af min granne framställda episoden har för sammanhang med föreliggande fråga och hvad det kunde tjena till att här framkomma med densamma. Såsom mångårig ledamot af hospitalstyrelsen i Göteborg, skulle jag visserligen kunna i alla af honom anförda afseenden vederlägga honom, men jag tror icke, att för ett sådant meningsutbyte Kammaren är rätta forum, utan skulle jag då snarare, för att begagna ett yttrande af samme talare för ett par dagar sedan, erbjuda honom en offentlig disputation med mig i denna sak. Jag hör, att jag af min granne redan

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)*

Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)

nu har att vänta svar, men för min del skall jag afstå från att förlänga diskussionen.

Herr E. G. Boström: Då det är af allt för stor vigt att få denna byggnad så snart som möjligt färdig, skulle jag icke gerna vilja motsätta mig dess påbörjande, om jag ansåge, att derigenom vållades uppskof med byggnadens fullbordande. Då emellertid det är en betänklig sak att företaga detta arbete, medan meningarne äro så delade, som nu är händelsen, och då man kan antaga, att, om det nu begärda anslaget beviljades, arbetet icke skulle på ett år så fortskrida, att det icke genom lemmande af ett högre anslag ett annat år skulle kunna lika fort fullbordas, så tillåter jag mig att, på de skäl som förut äro här anförda, yrka afslag å Utskottets förslag, under full förvissning, att byggnaden skall i alla fall kunna blifva lika snart färdig, som nu är afsedt.

Herr Hedlund: Jag accepterar det af Herr Dickson gjorda anbudet och skall, om jag har orätt, gerna erkänna det. Det var ock ursäktligt om jag misstagit mig i någon punkt, sedan jag hos Serafimergillet förgäfvos sökt erhålla handlingarne i denna sak. Emellertid vågar jag påstå, att Herr Dickson torde få svårt att vederlägga mig; jag har ock underlåtit att uppgifva åtskilliga omständigheter, som äro af ännu mer besvärande beskaffenhet än de nämnda.

Herr vice Talmannen Ifvarsson: Jag har deltagit i Utskottets beslut angående denna fråga och det torde således icke vara förmätet, om jag nu yttrar mig i afseende å densamma. Jag hoppas blott att Kammaren icke misstänker att här föreligger ett orintresse och att jag alltså skulle tala för ett sådant.

Jag trodde att med detsamma Riksdagen beviljade medel för inköp af jord till en hospitalsanläggning, frågan också var pröfvad, huruvida den bestämda platsen vore lämplig för ändamålet eller icke. I annat fall skulle väl icke Riksdagen hafva beslutit att göra detta inköp. Men när nu detta blifvit gjordt och undersökningar verkställda, när man ser att generaldirektör Berlin lagt an på att nedpruta kostnaderna så mycket som möjligt, så att anläggningen icke skulle blifva alltför orimligt dyr, när Stat-Utskottet enhälligt tillstyrkt hvad Kongl. Maj:t ifrågasatt och när Första Kammaren redan i enlighet dermed fattat beslut i ämnet; månne det då vore lämpligt att denna Kammare skulle afslå den Kongl. propositionen? Det är visserligen beklagligt, att man behöfver göra så stora uppoffringar för sinnessvaga, men detta beror ju på det beklagliga faktum, att det finnes så många sådana, och jag tror därför icke att vi böra rygga tillbaka för att göra dessa uppoffringar. När nu också frågan är så utredd, som man skäligen kan ifrågasätta, så hemställer jag, huruvida icke Kammaren kunde bifalla Utskottets förslag. I händelse detta skulle afslås och inköp af jord beslutas på annat ställe, måste ju staten vidkännas kostnaderna äfven för den jord, som då skulle ifrågasättas till inköp, oaktadt staten en gång fått vidkännas kostnader i detta afseende,

och då kan dessutom inträffa att vi kunna få ett ändå dyrbarare kostnadsförslag än som nu är ifrågasatt. Det skulle således alltid komma att blifva mycket dyrare, om man skulle tänka sig att gå till väga på detta sätt. Jag lemnar derhän huruvida någon enskild jordegare skulle förtjena derpå eller huruvida någon annan ort skulle vara mera belåten med att få hospitalet i sin närhet — detta är frågor som jag vill åsidosätta, sedan saken blifvit så utredd som den nu är.

*Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)*

Jag instämmer med dem, som yrkat bifall till Utskottets hemställan, och hoppas att Kammaren icke skall afslå densamma.

Herr Statsrådet Hammarskjöld: Jag vill endast till hvad jag förra gången yttrade be att få upplysa, att den ifrågavarande platsen blifvit på ort och ställe undersökt icke allenast af dåvarande generaldirektören för medicinalväsendet, Berlin, utan äfven af medicinalrådet Hallin, den af Medicinalstyrelsens ledamöter, som särskildt har med medicinalvården att göra och som plägar besigtiga rikets samtliga hospital, och som äfven jemte arkitekten Kumlien undersökt åtskilliga utländska hospitalsanstalter för att taga kännedom om hvad der kunde vara att inhemta i och för den här ifrågavarande anstaltens uppförande. Platsen har vidare blifvit undersökt af bemälda arkitekt, som varit med om uppbyggandet af hospitalen såväl i Lund som i Hernösand och som således har praktisk erfarenhet om anordningen af sådana anstalter.

Hvad platsens låga belägenhet i förhållande till Venern angår, så har den icke blifvit fördold af dem, som i ärendet uttalat sig, men de hafva icke ansett den så låg, att dermed skulle vara förenad den ringaste fara i afseende på vattenståndet i Venern. Emellertid har äfven en annan högre belägen plats för anläggningen varit föreslagen på Mariebergs egor, hvilken dock af de sakkunnige blifvit afstyrkt, såsom varande för de sjuke från andra synpunkter mindre helsosam.

Hvad tillgången till vatten beträffar, så har förslag till erhållande af sådant blifvit, uppgjort af tvenne sakkunniga personer, hvarjemte upplyst blifvit att på dricksvatten finnes god tillgång i åtskilliga brunnar.

Jag har blott till hvad jag förut yttrat velat lemna dessa upplysningar, hvilka jag icke tror förut hafva blifvit uttalade under diskussionen. Slutligen får jag säga att, om ärendet skulle uppskjutas till nästa år, det, efter de upplysningar jag erhållit, icke är möjligt att fortskynda arbetet så att det skulle blifva färdigt lika fort som beräknats, när Medicinalstyrelsen, efter samråd med sin arkitekt, icke anser sig kunna under första året använda större anslag än som nu är föreslaget. Ett afslag nu skulle således innebära miust ett års uppskof med hospitalets upplåtande till begagnande.

Herr J. Jonasson i Gullaboås: Jag vill blott tillkännagifva att jag yrkar bifall till Utskottets förslag. Behovet af ifrågavarande

Angående
anslag till
en hospitals-
byggnad.
(Forts.)

hospitalsanläggning är så stort, att jag för min del icke vill taga på mitt ansvar att rösta för afslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Efter det Herrar Hedin och E. G. Boström med frånträdande af sitt yrkande på afslag förklarar sig instämma i det af Herr Lönegren framställda yrkande samt propositioner gifvits i enlighet med de återstående meningar, som under öfverläggningen förekommit, biföll Kammaren Utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogos och biföllos, hvart för sig, Stats-Utskottets nedan nämnda Utlåtanden:

N:o 45, angående upprättande af ett sakregister till Rikets Ständers protokoll med bihang för tiden från och med år 1809 till och med år 1866; samt

N:o 46, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående fri dispositionsrätt öfver svenska statens fastighet i Paris.

§ 5.

Angående
utredning i
fråga om hof-
stallets flytt-
ning m. m.

Till afgörande förekom Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets Utlåtande N:o 2, i anledning af väckt motion om anslag till beko-stande af utredning och förslag i fråga om hofstallets flyttning samt anskaffande af lämpliga lokaler för Riksdagen, Riksbanken, Riksgäldskontoret och Kongl. Stora teatern m. m.

Uti berörda motion, som afgifvits inom Första Kammaren af Herr O. M. Björnstjerna (motionen N:o 22), var föreslaget:

att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla om framläggande till nästkommande års Riksdag af följande utredningar och förslag, nemligen:

angående hofstallets flyttning från Helgeandsholmen samt meddelande huruvida och på hvad vilkor de Hans Maj:ts Konungen enskildt tillhörande tomter å holmen måtte kunna af staten förvärfvas, för att, sedan nytt hofstall hunnit anskaffas, förändra Helgeandsholmen till en öppen plats genom alla derå befintliga byggnaders borttagande;

kostnadsförslag och ritningar till uppförande å Helgeandsholmens vestra del af en gemensam byggnad för Riksdag, Riksbank och Riksgäldskontor; samt, alternativt, för Riksdag och Riksgäldskontor allena;

förslag till anskaffande af annan lämplig lokal för Kongl. Stora teatern och uppförande af byggnader för Riksdag, Bank och Riksgäldskontor å Stora teaterns nuvarande tomt, mellan Gustaf Adolfs och Carl XII:s torg;

förslag till det nuvarande riksdagshusets inredning för Riksarkivets behof, sedan nytt riksdagshus blifvit uppfördt:

meddelande i hvad mån Stockholms stads medverkan måtte kunna påräknas för Helgeandsholmens ordnande och framtida underhåll, vare sig hela holmen upplättes till en öppen plats eller ock de delar deraf allenast, som ej toges i anspråk för ofvan uppräknade offentliga byggnader; samt

att Riksdagen måtte för ifrågavarande utrednings bekostande ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett belopp af 10,000 kronor.

Utkottet hade hemställt:

“att Herr Björnstjernas förevarande motion må på det sätt bifallas, att Riksdagen dels beslutar hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta genom en komité utreda, hvar och huru lämplig byggnadsplats för nytt riksdagshus må kunna beredas, samt låta utarbete ändamålsenliga ritningar och kostnadsförslag i berörda hänseende och derefter, om möjligt till nästkommande års Riksdag, aflåta proposition angående uppförande af nytt riksdagshus och beredande af tillgångar härför,

dels ock till bestridande af kostnaden för berörda utredning anvisa och ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag af 10,000 kronor, att af Riksgäldskontoret såsom riksdagskostnad utbetalas.“

Enligt anteckning å utlåtandet, voro reservationer mot detsamma inom Utskottet anmälda af Friherre *G. S. Åkerhielm* samt af Herr *Liss Olof Larsson*, hvilken sistnämnde för sin del föreslagit:

“att Herr Björnstjernas motion må på det sätt bifallas, att Riksdagen beslutar hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda hvar och huru lämplig byggnadsplats för nytt riksdags- och riksbankshus må kunna beredas samt låta utarbete ritningar och kostnadsförslag i berörda hänseende, äfvensom utreda huruvida i sådant fall icke nuvarande riksdagshus må till riksarkiv eller annat statens ändamål kunna användas, jemte öfriga med dessa byggnadsförslag på ett eller annat sätt sammanhängande frågor, samt derefter så fort ske kan i ämnet aflåta proposition till Riksdagen, och att till bestridande af med dessa utredningar förenade kostnader ställa till Kongl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag af 10,000 kronor.“

Sedan föredragning skett af Utskottets hemställan, lemnades ordet till

Herr *Liss Olof Larsson*, som yttrade: Jag har inom det Sammansatta Utskottet icke kuunat vara ense med majoriteten i denna fråga och kommer för min del att yrka betänkandets återremitterande till Utskottet. Jag har nemligen ansett att man icke kunde eller borde fatta beslut i denna fråga förr än man tagit i öfvervägande frågan om de Kongl. teatrarne liksom äfven den af Herr *J. Andersson* från Vermland väckta motion. Det är tydligt att, om man bifaller

Angående utredning i fråga om hofstallets flyttning m. m.
(Forts.)

Angående
utredning i
fråga om hof-
stallets flytt-
ning m. m.
(Forts.)

Utskottets förslag i denna punkt sådant det nu föreligger, skulle derigenom Herr Anderssons motion faktiskt vara afgjord, innan den någonsin blifvit pröfvad vare sig inom Utskottet eller i Kammaren, och detta kan väl icke vara lämpligt. Icke heller torde det vara lämpligt att besluta en sådan skrifvelse som här är i fråga, innan man pröfvat den Kongl. propositionen angående de Kongl. teatrarne, hvilken föreligger till Riksdagens afgörande, ty dessa frågor sammanhånga så nära med hvarandra, att jag tror, att det vore godt för Kammaren att veta huru teaterfrågan skall lösas, innan Kammaren beslutar öfver Herr Björnstjernas motion. Härtill kommer, att Första Kammaren med stor majoritet återremitterat betänkandet.

På grund af dessa skäl anhåller jag således att äfven denna Kammare måtte besluta betänkandets återförvisande.

Herr *J. E. Ericsson* i Ahlberga instämde med Herr Liss Olof Larsson.

Herr Wieselgren: Jag skall endast be att få instämma i det yrkande Herr Liss Olof Larsson gjort. För min del anser jag det vara både logiskt och, med hänsyn till grundlagen, riktigt; och det skulle mycket förvåna mig, om Kammaren genom att icke gå in derpå skulle visa sig vilja döda en motion innan den blifvit pröfvad.

I detta yttrande förenade sig Herr *Helander*.

Herr Sven Nilsson: Jag skall också instämma i yrkandet om återremiss, men jag drager i tvifvelsmål, huruvida det kan vara lämpligt att öfverlemna en sådan fråga som denna till Kongl. Maj:t. Otvifvelaktigt skall Kongl. Maj:t finna lika stora svårigheter att tillfredsställa Riksdagen, som alla dessa komitéer, hvilka haft sig uppdraget att utreda denna fråga. Jag tror således att Utskottet än en gång bör taga i öfvervägande, huruvida det kan vara lämpligt att öfverlemna denna fråga till Kongl. Maj:t. Jag skulle möjligen kunna vara med om en skrifvelse till Kongl. Maj:t, om dermed endast afsåges att få en komité tillsatt, som till Riksdagen hade att lemna en utredning och ett förslag i frågan, men jag kan icke gilla att Riksdagen besväras Kongl. Maj:t med att för Riksdagen framlägga något särskildt förslag, emedan det måste vara temligen svårt för Kongl. Maj:t att uppgöra något tillfredsställande förslag i denna fråga. Det torde under alla förhållanden vara olämpligt att aflåta skrifvelse till Kongl. Maj:t i så obestämda ordalag som här är fallet.

Herr Wallenius: Äfven jag vill förena mig med Herr Liss Olof Larsson i hans yrkande om återremiss.

Sedan nu möjlighet förefinnes att använda det nuvarande riksdagshuset, som är alldeles för trångt, till något annat ändamål, nemligen till inrymmande af Riksarkivet, anser jag att vi numera böra öfvergifva den tanken att bibehålla riksdagshuset. Återstår då frågan om hvar det nya riksdagshuset och Riksbanken skola ligga. Den

frågan bör först afgöras, innan ritning och kostnadsförslag uppgöras. En mängd olika platser inom hufvudstaden hafva blifvit föreslagna, och det torde därför icke vara så svårt att få någon lämplig, men Riksdagen bör först besluta om hvar den vill hafva sitt riksdagshus bygd, sedan blir det lätt att få ritningar uppgjorda.

Jag yrkar således återremiss.

Angående utredning i fråga om hofstallets flyttning m. m.
(Forts.)

Herr Nils Petersson: I likhet med talaren på skånebänken anser jag att det är olämpligt att öfverlemna denna fråga till Kongl. Maj:t. Det torde också vara öfverflödigt, då frågan mycket väl kan skötas af Riksgälds- och Bankofullmäktige, men jag kommer icke till samma resultat som samma talare, hvilken yrkade återremiss, utan tillägger att, då denna fråga kommit till Kamrarne så sent som den 24 Maj, anser jag den kan hvila till nästa riksdag.

Jag yrkar därför rent afslag.

Herr *P. Pehrson* i Norrsund instämde uti Herr Nils Peterssons anförande.

Herr Ola Andersson i Burlöf: Jag kan nog förstå, att så många af Kammarens ledamöter äro benägna för återremiss, helst man ju under dessa dagar icke haft mycken tid att tänka på detta ärende. För min del är jag dock icke sinnad att biträda yrkandet om återremiss, i syfte att Kongl. Maj:t skulle i ett sammanhang taga i öfvervägande frågan om de Kongl. teatrarne och användande af platsen för desamma till en byggnad inrymmande Riksdagen, Riksbanken och möjligen äfven Riksgäldskontoret. Det blefve endast att ytterligare inkrängla frågan och skulle aldrig leda till något resultat. Jag fattar allt för väl, att det är tvenne diametralt motsatta åsigtter, som till en början enas om ett sådant arrangement, af hvilka åsigtter den ena går ut på att helt och hållet indraga teatrarne och den andra att få ett nytt teaterhus på Helgeandsholmen och nytt hofstall, men jag förutser ock, att de icke skola enas vid det slutliga afgörandet, om utredningen skall ske i denna riktning. Under sådana förhållanden biträder jag helst det af Herr Nils Petersson gjorda förslag om rent afslag å betänkanDET.

Häruti instämde Herrar *N. Nilsson* i Wrängebol och *C. Carlson*.

Herr Liss Olof Larsson: Jag har tyckt mig höra yrkanden framställas om rent afslag å betänkanDET, men jag ber att dervid få hemställa till herrarnes eget omdöme, om icke det nuvarande riksdagshuset är så beskaffadt, att man bör söka göra någonting för att få ett annat och icke på förhand afklippa frågan, utan att närmare pröfva de frågor, som tyckas sammanhänga med denna. Det kan ju väl hända, att man kommit till det resultatet, att dessa frågor icke hafva någonting med hvarandra att göra, men därför bör man väl icke på förhand afklippa möjligheten att pröfva dem på samma gång. Att så förfara, tycker jag åtminstone icke är riktigt. Man må säga hvad man vill, men nog äro vi litet hvar öfvertygade om behovet af ett

*Angående
utredning i
fråga om hof-
stallets flytt-
ning m. m.
(Forts.)*

nytt riksdagshus; det kan icke förnekas. Då bör man väl också göra någonting för att få det och söka utreda saken. Jag yrkar fortfarande återremiss af betänkandet.

Herr Gumælius: Den senaste talaren började med, att han tyckt sig höra, att någon yrkat afslag å denna punkt. Det är verkligen icke godt att veta, hvad den ene eller andre sagt i denna fråga. Jag för min del vet icke, om någon yrkat bifall till Stats-Utskottets förslag. I fall icke något sådant yrkande blifvit gjordt, skall jag be att få göra det, äfven om det icke skulle leda till någon direkt påföljd, utan mera på det att, i händelse af en återremiss, frågan icke måtte skickas tillbaka utan uppgift att någon i Kammaren understödt Stats-Utskottets förslag. I Stats-Utskottets förslag finnes nemligen en tanke, som synes mig vara särdeles värd att taga vara på, och det är, att icke på detta område koppla ihop en massa frågor, ty då löper man fara att icke komma till något resultat. Jag skulle tro, att riksbanken reder sig bättre, om den får sin fråga behandlad för sig. Teaterfrågan torde väl förtjena att ses för sig; så äfven frågorna om nya byggnader för Riksarkivet och för Riksdagen, hvilken sistnämnda det nu närmast gäller.

Förslaget om ett nytt riksdagshus, tror jag icke man bör längre uppskjuta att taga under allvarligt öfvervägande. Så länge vi förbinda denna fråga med någon annan, är jag säker om, att vi icke komma till något resultat. Jag får säga, att jag anser det vara en ren skandal, att Sveriges andra statsmakt skall vara inrymd på ett så ytterst olämpligt sätt, och att den byggnad, som är åt densamma anvisad, icke står i något skälighet förhållande till dess värdighet. Utan att taga för stor hänsyn till kostnaderna, må jag säga, att det skulle vara rent af ekonomiskt att söka förvärfa oss en bättre samlingssal, i hvilken man kunde vistas ett helt plenum, utan att sätta helsan på spel, och i hvilken hvarje talare kunde under sitt föredrag fullkomligt synas och höras. Det är troligt, att många af de yttranden, som nu ofta till stort antal gå i samma riktning och omsäga samma skäl, blefve obehöfliga och omöjliga, om vi blott hade en sal för öfverläggningar af annan beskaffenhet än denna, samt tidsenligt och anständigt inredd.

Det är ur denna synpunkt jag, utan att göra mig några illusioner om framgång af mitt yrkande, hemställer om bifall till Utskottets förslag.

Herr Nils Pejtersson: En talare tyckte sig hafva hört, att någon yrkat rent afslag å Utskottets förslag, och då ber jag få säga, att det var jag som gjorde det, och om detta mitt yrkande icke hördes dit upp, så torde det icke vara mitt fel, ty jag uttalade det så tydligt som möjligt. Herrarnes mummel tog kanske bort mina ord och det är icke min sak. Skälet för mitt yrkande var emellertid det att man, såsom också den siste talaren sade, icke borde sammankoppla en mängd frågor, ty derigenom blir denna fråga icke snarare löst. Att nu i Riksdagens elfte timme besluta att öfverlemna frågan

till Kongl. Maj:t, då det afser icke blott riksdags- och riksbankshus, utan också stall och teater, det anser jag icke vara rätta sättet att lösa frågan. Jag tror i likhet med den föregående talaren, att hvar sak i detta fall bör behandlas för sig, så att Riksgäldsfullmäktige finge behandla frågan om riksdagshus och Bankofullmäktige frågan om riksbankshus samt Kongl. Maj:t tala om sitt hofstall och möjligen äfven om teatern. Det är på denna grund jag anser olämpligt att nu återremittera frågan i denna Riksdagens elfte timme, då vi nu skriva den 24 Maj, ty jag föreställer mig att Riksdagen bör hafva tid att grundligt behandla en fråga som denna. Derfor yrkar jag fortfarande afslag, då jag tror att frågan löses på ett mera tillfredsställande sätt, om den får af Riksdagen behandlas i rätt tid.

Angående utredning i fråga om hofstallets flyttning m. m.
(Forts.)

Herrar *J. Jonasson* i Gullaboås och *Björkman* förenade sig med Herr Nils Petersson.

Herr Lyttkens: I Sammansatta Stats- och Banko-Utskottet, der jag hade tillfälle att deltaga, var min åsigt den, att man så litet som möjligt borde sammanblanda dessa frågor, ty erfarenheten har tydligen visat, att ju flera frågor sammanbundes, desto omöjligare vore det att lösa dem. Hvarje gång det varit fråga om att bygga ett riksdagshus, har alltid en stallbyggnad hängt med, så att det varit svårt att veta hvilketdera varit hufvudsak och bisak att bygga riksdagshus eller hofstall. Derfor har jag ifrat för att frågorna skiljdes åt, men för den skull behöfver man icke afslå Sammansatta Utskottets förslag, som just går i den rigtning att söka skilja frågorna åt. Då Första Kammaren nu återremitterat utlåtandet, vill jag också för min del tillstyrka en återremiss, låt vara att det nu är i Riksdagens elfte timme, ty då frågan sedan återkommer, torde den vara lika lätt att afgöra som nu. Vi kunna också mycket väl hinna med att afgöra den, då ännu många andra stora frågor vänta på afgörande, så att tid nog finnes för Utskottet att i denna fråga åter inkomma med nytt betänkande till Kamrarne.

Jag anhåller således att denna Kammare behagade i likhet med Första Kammaren återremittera frågan för närmare utredning, hvilket icke kan skada, då återremissen går i den rigtning, att man vill behandla hvarje fråga för sig.

Herr Hammarberg: Jag skall be att få förena mig med den siste talaren i hans yrkande om återremiss. Jag anser för öfrigt det vara bäst att först öfverlemna denna fråga till Kongl. Maj:ts pröfning, hvarefter det torde vara tid att afgöra huruvida en komité skall för dess behandling tillsättas eller icke. Komitéer äro som vi veta mycket dyra. Jag tror ock, att ärendet skall vinna på att återremitteras i det syfte Herr Liss Olof Larsson föreslagit, hvarför jag äfven för min del, som sagdt, yrkar återremiss.

Herr Gumælius: Då flere talare yrkat återremiss af denna fråga i bifallande rigtning, skall jag anhålla att få återtaga mitt förra yrkande om rent bifall och förenar mig uti yrkandet om återremiss.

Angående
utredning i
fråga om hof-
stallets flytt-
ning m. m.
(Forts.)

Herr O. B. Olsson: Det är väl bekant för hvar och en af her-
rarne, att såväl Riksdagens båda Kamrar som äfven Riksbanken sakna
lämpliga lokaler för sin verksamhet. Under sådana förhållanden kan
jag icke föreställa mig, att det skulle vara skäl att afsiå den nu föreliggande
frågan, hvilken under en lång följd af år stått på dagord-
ningen. Skulle man utan förberedelse återigen afslå denna fråga, så
skulle vi hafva mer och mer mer aflägsnat oss från ett mål, hvars
uppnående de allra flesta af Riksdagens ledamöter anse vara af be-
hufvet påkalladt så snart som möjligt. Om åter denna fråga åter-
remitteras till ett Sammansatt Stats- och Banko-Utskott, så kan jag
icke se, att Riksdagen derigenom skulle förlängas. Ty om man efter
en ytterligare pröfning inom Utskottet skulle anse frågan icke kunna
antagas, såsom Utskottet då föreslår, så kan man ju då afslå den.
Jag tror därför icke att denna tidpunkt är lämplig för frågans af-
görande, utan får jag yrka bifall till förslaget om frågans återremit-
terande.

Öfverläggningen förklarades slutad. Herr Talmannen gaf först
proposition på bifall till Utskottets hemställan samt derefter, enligt
de yrkanden som förekommit, dels på ärendets återförvisande till
Utskottet och dels på afslag; och fann Herr Talmannen propositionen
på återremiss vara med öfvervägande ja besvarad. Votering be-
gärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition antagits
yrkandet på afslag, en så lydande omröstningsproposition uppsattes,
justerades och anslogs.

Den, som vill, att Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets ut-
låtande N:o 2 skall till Utskottet återförvisas, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit Sammansatta Utskottets i be-
rörda utlåtande gjorda hemställan.

Omröstningen försiggick och utföll med 91 ja mot 72 nej; va-
rande alltså ärendet till Utskottet återförvisadt.

§ 6.

Föredrogs och bifölls Andra Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts
Utlåtande N:o 6 (i samlingen N:o 14), angående revision af gällande
föreskrifter rörande eder samt om ändring i nuvarande edsformulär.

§ 7.

Föredrogs Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 10, i anledning af

Kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa delar af Utskottets Betänkande N:o 6 angående stämpelafgiften.

Punkterna 1—4.

De i dessa punkter föreslagna voteringspropositioner godkändes.

Punkten 5.

Lades till handlingarne.

Punkterna 6—9.

Utskottets deri framställda förslag till voteringspropositioner godkändes.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter Kammarens ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

In fidem
H. A. Kolmodin.
